

УДК 655.254.22

ТИПОЛОГІЯ ЕЛЕКТРОННИХ НАВЧАЛЬНИХ ВИДАНЬ

Н. М. Фіголь

*Національний технічний університет України
«Київський політехнічний інститут»,
вул. Янгеля, 1/37, Київ, 03056, Україна*

Зроблено спробу типологізувати електронні навчальні видання (ЕНВ) за різноманітними критеріями, оскільки наразі немає єдиної вичерпної класифікації та не розроблено різних класифікацій за окремими критеріями, що ускладнює як навчальний процес, так і процес створення й поширення ЕНВ, адже часто відбувається термінологічна плутанина, підміна понять, коли автори на власний розсуд ідентифікують створене ними видання і таким чином вводять в оману потенційного користувача. Крім того, нерозроблена класифікація ЕНВ ускладнює вироблення оптимальної структури таких видань, і тоді елементи різних ЕНВ змішуються й потрапляють в одне видання. Оскільки ми не можемо чітко відповісти на питання, що створюємо, то й дидактичної мети врешити-решит досягти не вдається. У статті розкрито схеми уникнення термінологічного хаосу, адже лише стрункість термінологічного апарату робить наукову галузь розвинутою.

Ключові слова: електронне навчальне видання, електронний освітній ресурс, посібник, підручник.

Постановка проблеми. В Україні, на жаль, сьогодні бракує повної та різнобічної класифікації електронних навчальних видань. Зазвичай можемо послуговуватись лише «Положенням про електронні освітні ресурси» № 1695/22007 від 5 жовтня 2012 р. [1], у якому перераховані «основні види та функціональна класифікація ЕОР», у результаті чого об'єднані різні типи ЕНВ, виділені за різноманітними критеріями.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Питанням класифікації займались як вітчизняні науковці — О. Г. Корбут [2], так і зарубіжні — Г. С. Вараксин, В. М. Галинський, Г. Г. Шваркова, їх матеріали, як і ДСТУ, стали підґрунтям для виокремлення типів ЕНВ за окремими критеріями та будуть проаналізовані [3; 4].

Мета статті. Це спроба упорядкувати наявні на сьогодні типи ЕНВ та класифікувати їх за різними критеріями.

Виклад основного матеріалу дослідження. Перш ніж типологізувати ЕНВ за різними критеріями, визначимося з самою дефініцією цього поняття. Тлумачення електронного видання подано в ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» [5]. Крім того, маємо визначення ЕОР у зазначеному «Положенні про електронні освітні ресурси»: «Під ЕОР розуміють навчальні, наукові, інформаційні, довідкові матеріали та засоби, розроблені в електронній формі та представлені на носіях будь-якого типу або розміщені у комп'ютерних мережах, які відтворюються за допомогою цифрових технічних засобів і необхідні для ефективної організації навчально-виховного процесу, в частині, що стосується його наповнення якісними навчально-методичними матеріалами» [1].

Проте поняття ЕОР значно ширше від поданого, і за коло наших інтересів виходять такі різновиди, як електронні програмні системи, інформаційні системи тощо. Крім того, за функціональним призначенням нас насамперед цікавлять саме навчальні ЕВ. Отже, ЕНВ будемо розуміти як видання, що містять систематизовані відомості наукового або прикладного характеру, викладені в електронній формі, зручній для вивчення й викладання. Запропонуємо й інше робоче визначення цього поняття: електронне навчальне видання (ЕНВ) — це електронне видання, що містить систематизовані дані наукового або прикладного характеру, подані у формі, зручній для навчання й викладання, у вигляді текстової, графічної, цифрової, мовної (звукової), музичної, фото-, відео- та іншої інформації; розміщене на будь-якому носіїв інформації — оптичному (CD, DVD-ROM тощо), магнітному (магнітний диск) або іншому, який може забезпечити збереження автентичності цього видання і придатний для відтворення на відповідних технічних пристроях, а також може бути опубліковане в комп'ютерній мережі.

Надалі для уникнення плутанини та зарахування різних ЕНВ до одного переліку визначатимемо типи ЕНВ за певними критеріями. Насамперед, за можливістю доступу до ЕНВ можемо виділити такі їх види: ЕНВ індивідуального користування; мережеве ЕНВ; ЕНВ комбінованого розповсюдження.

Подібний поділ пропонують дослідники Г. Г. Шваркова, В. М. Галинський, виділяючи типи ЕНВ за критерієм доступності: онлайнів (online), працювати з якими можна лише через Інтернет; офлайнів (offline), з якими можна працювати автономно на будь-якому комп'ютері чи іншому електронному пристрої [4].

Оскільки ЕНВ спрямовані на навчальний процес, відповідно, і класифікувати їх потрібно передусім з урахуванням специфіки та характеристики освітньої діяльності. Передусім ЕНВ можна типологізувати за видом освітньої діяльності, виділивши ЕНВ: лекційні; для практичних; для СРС; для підвищення кваліфікації.

Ще одним критерієм для поділу ЕНВ може бути врахування ступеню дидактичного забезпечення, відповідно до якого виділятимуться ЕНВ зі: спеціальності; дисципліни; модуля; теми.

Для освітніх видань важливими є особливості та потреби користувача — учня, студента, тому наступна група критеріїв повинна бути спрямована саме на характерні риси користувача. За віковою, психологічною характеристикою, що зумовлюватиме специфіку навчального процесу, ЕНВ слід поділити: для учнів; для студентів; для викладачів.

Беручи за основу ДСТУ 7157:2010 «Інформація та документація. Видання електронні. Основні види та вихідні відомості» [5], можемо поділити ЕНВ за характером взаємодії з користувачем на детерміновані та недетерміновані: детерміновані — ЕНВ, наповнення яких визначене автором і не може бути зміненим; недетерміновані — в які користувач може вносити зміни.

Дослідник Г. С. Варакин виокремлює декілька класифікацій ЕНВ, зокрема, електронні інформаційні продукти: база даних; презентація (демонстрація); електронний журнал; електронна газета; мультимедійний запис [3]. Електронне представлення паперових видань та інформаційних матеріалів: збірник нау-

кових праць, статей; газетна (журнальна) публікація; інструкція; стандарт; посібник; практичний посібник; підручник; навчальний посібник; хрестоматія; навчально-методичний посібник; навчальна програма (курсу, дисципліни); навчальний план (курсу, дисципліни); практикум; бібліографічний довідник; проспект; каталог; альбом, атлас; художнє видання; альманах; антологія; реферативний збірник; експрес-інформація; методичні вказівки; збірник тестів; освітній стандарт; конспект лекцій; рекламно-технічний опис; зразки залікових навчальних матеріалів; магістерська дисертація; дипломний проект (робота); випускна робота бакалавра; курсовий проект (робота); реферат [3].

У зазначеному переліку не вказано, за яким критерієм виділена кожна група. Відповідно, така класифікація, як і інші, дещо хибує на розрізненість критеріїв, оскільки до однієї групи потрапляють, наприклад, газетна (журнальна) публікація, навчальний план, магістерська дисертація тощо, об'єднані рубрикою «Електронне представлення паперових видань та інформаційних матеріалів».

Вважаємо за доцільне стрункіше виділяти класи ЕНВ, беручи за основу один критерій, а не їх сукупність, що вносить певну плутанину. Серед наявних електронних інформаційних продуктів нас цікавлять ЕНВ, тому виділимо типи, які також потрібно класифікувати за різними критеріями. ЕНВ за особливістю подання матеріалу: електронний підручник; електронний посібник; електронні методичні вказівки; електронний лабораторний практикум; хрестоматія; навчально-методичний посібник; навчальна програма (курсу, дисципліни); навчальний план (курсу, дисципліни); конспект лекцій; науковий збірник; реферативний збірник.

Окремо слід виділяти, на нашу думку, студентські роботи в електронному вигляді — хоча б за критерієм авторства: магістерська дисертація; дипломний проект (робота); випускна робота бакалавра; курсовий проект (робота); реферат. Абсолютно самостійним складником, услід за В. С. Вараксиним, вважаємо «програмні продукти», які доволі часто несправедливо відносять до ЕВ, до яких вони не можуть бути зараховані через різноманіття природи інформації: автоматизована система управління навчальним закладом; автоматизована інформаційно-бібліотечна система; програмні засоби, що забезпечують підтримку різних технологій навчання (дошка оголошень, дистанційне консультування); системне програмне забезпечення; прикладне програмне забезпечення; пакет прикладних програм [3].

Викликає питання водночас клас, який виділяє В. С. Вараксин, називаючи «програмно-інформаційним продуктом»: електронний словник, електронний довідник, електронна енциклопедія, інформаційно-пошукова система, інформаційно-розв'язувальна система, експертна система [3]. У виділеній групі вкотре поєднано різні критерії: типи неперіодичних видань за інформаційними знаками (словник, довідник, енциклопедія) та електронні інформаційні системи (інформаційно-пошукова система, інформаційно-розв'язувальна система, експертна система).

Згідно зі стандартом ДСТУ 3017-95 «Видання. Основні види» [6], розробленим для друкованих видань, доцільніше було б ЕНВ класифікувати за інфор-

маційними знаками на такі типи: електронний посібник, електронний наочний посібник, електронний практичний посібник, електронний навчальний посібник, електронний навчальний наочний посібник, електронний навчально-методичний посібник, електронний практичний poradник, електронний підручник, електронні методичні рекомендації, електронний курс лекцій, електронний текст лекцій, електронний конспект лекцій, електронна навчальна програма, електронний практикум. Окремо за інформаційними знаками слід виділити довідково-енциклопедичні електронні видання, що також можуть застосовуватись у навчальному процесі: електронний словник, електронна енциклопедія, електронний енциклопедичний словник, електронний мовний словник, електронний тлумачний словник, електронний термінологічний словник, електронний довідник.

Висновки. Підбиваючи підсумки, зазначимо, що перелік можливих ЕНВ дуже широкий, і не завжди можна провести чітку межу між двома сусідніми класами. Із назв інтуїтивно зрозуміло, які саме функції виконують ті чи інші електронні засоби, а чіткіше окреслення функцій та особливостей кожного ЕНВ — завдання подальших досліджень.

Наразі акцентуємо на тому, що недоречним є об'єднання різних типів ЕНВ, називаючи їх «основні», хоча на початковому етапі вивчення та впровадження ЕНВ в освітнє середовище це припустимо і навіть вкрай необхідно. Позитивним є те, що електронне освітнє середовище вже почали окреслювати та пред'являти до нього чіткіші вимоги, — як зазначено і п. 4 «Експертиза та поширення ЕОР» згадуваного положення, певним чином перешкоджаючи хаосу в цій царині. Водночас потрібно вводити не лише заходи рекомендаційного, а й контрольного та карального характеру для запобігання поширенню невідповідності санітарним та ергономічним вимогам ЕОР, що може завдати шкоди фізичному й психічному здоров'ю споживачів.

ЕНВ мають потребу в особливій системі їхньої підготовки. Високі вимоги пред'являються до ергономічних характеристик, адже електронна навчальна інформація проглядається на екрані комп'ютера, і відповідно, до вимог ергономічного подання матеріалу (чіткість і зрозумілість формулювань, передача кольору) додаються вимоги стосовно технічної бази (читаність, навігація).

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Положення про електронні освітні ресурси [Електронний ресурс] : від 5.10.2012 р. № 1695/22007. — Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1695-12>
2. Корбут О. Г. Електронний підручник як елемент освітнього середовища [Електронний ресурс] / О. Г. Корбут ; КТУУ «КПІ». — К., 2009. — Режим доступу : www.culturalstudies.in.ua/zv_2009-5-2.php — (02.12.14).
3. Вараксин Г. С. Классификация образовательных электронных изданий [Электронный ресурс] / Г. С. Вараксин. — Пермь, 2009. — Режим доступа : <http://www.ikt-school.com/икт-в-школе/образовательные-электронные-издания /классификация-образовательных-электронных-изданий> — (22.08.14).
4. Шваркова Г. Г. Современная трактовка электронного учебника. Типология, необходимые структурные элементы [Электронный ресурс] / Г. Г. Шваркова, В. М. Галынский // Электронная библиотека ГБУ : веб-сайт. — Минск, 2011. — Режим доступа : <http://elib.bs.u.by/handle/123456789/3060> — (02.12.14).

5. Інформація та документація. Електронні видання. Основні види та вихідні відомості : ДСТУ 7157:2010. — [Чинний від 2010–07–01]. — К. : Держспоживстандарт України, 2010. — 18 с. — (Національний стандарт України).
6. Видання. Основні види. Терміни та визначення : ДСТУ 3017–95. — [Чинний від 1996–01–01] ; [затв. наказом Держстандарту України від 23.02.95 № 58]. — К. : Держстандарт України, 1995. — 47 с. — (Національний стандарт України).

REFERENCES

1. The provisions of electronic educational resources № 1695/22007 of October 5, 2012
2. Korbut O. G. Electronic textbook as part of the educational environment [electronic resource] / O. G. Korbut // confesp.fl.kpi.ua : website. — 2012. — URL : www.culturalstudies.in.ua/zv_2009-5-2.php (22.03.15).
3. Varaksin G. S. Kasifikatsiya obrazovatel'nykh elektronnykh izdaniy [electronic resource] / G. S. Varaksin // ikt-school.com: website. — 2015. — URL : <http://www.ikt-school.com/> изданий / (22.03.15).
4. Shvarkova G. G. Modern interpretation of electronic textbooks . Typology , neobhodymye structural elements [electronic resource] / G. G. Shvarkova, B. M. Galinski // SUMMARY bybl-ka : website. — 2011. — URL : <http://elib.bsu.by/handle/123456789/3060> (22.03.15).
5. DSTU 7157 : 2010. Information and documentation . Electronic Publishing . Andbasic types and outgoing information. — Effective as of 2010–07–01. — К. : State Standard of Ukraine, 2010. — 18 p.
6. DSTU 3017–95. Edition. The main types . Terms and definitions. — Effective as of 1996–01–01. — К. : State Standard of Ukraine , 1995. — 47 p.

TYPOLOGY OF ELECTRONIC EDUCATIONAL PUBLICATIONS

N. M. Figol

*National Technical University of Ukraine
«Kyiv Polytechnic Institute»,
1/37, Yangelia St., Kyiv, 03056, Ukraine
figol@mail.ua*

The article provides attempts to develop the classification for electronic ed-ucational publications by various criteria. The reason lays in the problem that there is no single comprehensive classification and also no attempt to develop different classification by individual criteria, and this complicates the educational process as well as the process of creating and distributing electronic educational publications, because the terminological confusion often provides difficulties and the substitution of concepts when authors identify the created publication in any way they can imagine and thus mislead potential users. In addition, the classification for electronic educational edition hasn't been produced yet and it complicates an optimal structure of such publications and thus various elements of electronic educational publications are mixed in one particular edition. And since the author can not clearly answer questions about the main themes and aims of the created publication, even didactic aims eventually fail. This article is designed to avoid terminological chaos. Harmony of terminology can only create a base for educa-tional field's development.

Keywords: *electronic educational edition, electronic educational resource, tutorial, course book.*

Стаття надійшла до редакції 16.12.2014.

Received 16.12.2014.